

Посилання:

Мелько Л.Ф. Етнографічний туризм як складова культурно-пізнавального туризму / Л.Ф. Мелько // Туризм у контексті сучасного виміру: Збірник наукових праць / Університет економіки та права «КРОК». – Вип.1. – К., Університет «КРОК», 2013. – С. 61-65.

Мелько Л.Ф.

завідувач кафедри туризму,

к.пед.н., доцент,

Університет економіки та права «КРОК»

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

У статті узагальнюється та систематизується понятійно-термінологічний апарат за заявленою тематикою. Розкриваються сутність, значення етнотуризму, уточнюється його місце у сучасній класифікації видів туризму. Аналізуються дослідження та розробки.

Ключові слова: *культурно-пізнавальний туризм (культурний туризм), етнічний туризм, етнографічний туризм (етнотуризм), класифікація туризму, види туризму.*

В статье обобщается и систематизируется понятийно-терминологический аппарат по заявленной тематике. Раскрываются сущность, значение этнотуризма, уточняется его место в современной классификации видов туризма. Анализируются исследования и разработки.

Ключевые слова: *культурно-познавательный туризм (культурный туризм), этнический туризм, этнографический туризм (этнотуризм), классификация туризма, виды туризма.*

Актуальність проблеми дослідження

Позитивні умови, основу для культурного взаємозбагачення країн та народів світу створює туризм, роль якого у міжкультурній взаємодії важко переоцінити. Туризм створює позитивний імідж країни і є носієм міжнародного культурного обміну на всіх рівнях розвитку суспільства.

Надзвичайно важливим і завжди своєчасним є розвиток культурного, культурно-пізнавального туризму, який користується широкою популярністю у світі, охоплюючи всі аспекти подорожей та екскурсій. Важливою складовою культурно-пізнавального туризму є етнографічна, яка приваблює мандрівника своєрідністю, неповторністю, нерідко – екзотикою. Тому збереження, розвиток та збагачення етноресурсів є важливою передумовою розвитку етнографічного туризму як перспективної галузі економіки країни, шляхом оптимізації процесів розвитку території, створення робочих місць та фактором збереження культурної спадщини.

Суттєвим аспектом розвитку етнотуризму є розробка його теоретико-методологічних засад, понятійного апарату, наукових підходів до вивчення сутності, функцій та значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Культурологічна та етнотуристична проблематика є предметом вивчення та розробки численної когорти вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Питанням становлення та розвитку культурного або культурно-пізнавального туризму, етнотуризму присвячені публікації, окремі дослідження В.Александрова, В.Антоненка, О.Бейдика, Л.Божко, О.Вишневської, Л.Заставецької, Ю.Зінька, Л.Зеленської, Л.Карпової, В.Кифяка, Ю.Лаптева, Ю.Лебединської, В.Мацала, О.Любіцевої, С.Макарчука, В.Пазенка, Є.Панкової, М.Рутинського, О.Савінова, В.Федорченка, Ф.Шандора та багатьох інших науковців.

Теоретико-методологічні основи етнокультурного та етнофестивального туризму узагальнені та систематизовані В.Петранівським

та А.Лисик. Ю.Зінько та М.Рутинський обґрунтовують використання етнокультурних ресурсів у зеленому туризмі. С.Муравська аналізує основні концепції термінології етнічного туризму. Ресурсно-етнічний потенціал регіону є предметом досліджень М.Орлової.

Роль культурно-пізнавального туризму у розвитку малих міст західних областей України розкривають О.Бегей та О.Анісімович-Шевчук. Передумови, перспективи та особливості розвитку етнотуризму на певних територіях розкриваються у численних публікаціях: Т.Лужанська та Н.Буковецька (на Закарпатті), Н.Коленда (у Волинській області), К.Шевчук, Ю.Колодич (на Поліссі), А.Чередниченко (на Слобожанщині), Х.Подвірна (у Львівській області), Р.Берест (у Прикарпатті), В.Редько (у Донецькій області), В.Панасюк (у Тернопільській області), А.Кібич (на Гуцульщині) тощо.

Особливості розвитку подієвого та фестивального туризму в Україні розкриваються у публікаціях Ж.Бучко, Ю.Бульби, К.Дударчук, Л.Заставецької, Я. Коробейникової, М.Коропецької, І.Смаль, І.Щуркан та ін.

Етнографічні ресурси як туристичні бренди аналізуються у статтях М.Буйної, О.Гущак, Г.Жолинської, К.Парійчук, О.Надич та ін.

Питанням використання анімаційних програм для розвитку етнотуризму присвячені публікації О.Виноградової, О.Касинець, О.Целовальнік.

Формулювання цілей статті

Аналіз наукової літератури свідчить про значний науковий інтерес до заявленої тематики та різноманітність наукових досліджень. Неоднозначно трактується сутність етнотуризму та ключові дефініції. Метою даної статті є узагальнення, систематизація та уточнення понятійно-термінологічного апарату за темою дослідження, розкриття сутності, значення етнотуризму як складової культурно-пізнавального туризму та уточнення його місця у сучасній класифікації видів туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження

У матеріалах Генеральної Асамблеї ООН (лютий, 2011), міжнародної організації по охороні культурної спадщини ICOMOS зазначається, «...що культура (спадщина, її складова частина) є основним компонентом розвитку людства, що забезпечує економічне зростання і оволодіння процесами розвитку», а культурне розмаїття трактується як «четверта опора сталого розвитку поряд із економікою, соціальною сферою і навколишнім середовищем» [1].

Надзвичайно велика увага приділяється розвитку культурного туризму, який визначається UNESCO, як такий, «що враховує культури інших народів» [2]. ICOMOS прийнято Хартію з культурного туризму (розроблено у 1977 р., оновлено в 1999 р.) та Хартію по культурним маршрутам у 2008 році [1].

Міжнародна Хартія з культурного туризму (Управління туризмом у місцях спадщини), яка затверджена ICOMOS на 12-й Генеральній Асамблеї в Мексиці (жовтень 1999 р.), є своєрідним керівництвом управління туризмом у місцях культурної спадщини людства, що «повинно передати повагу до цінностей спадщини, до корінного населення, яке її зберігає, до ландшафтів і культур, з яких ця спадщина розвинулась, до інтересів і прав спільноти, до власників історичних ансамблів» [3].

У вітчизняній літературі, на теренах пострадянського простору найбільш вживаними термінами щодо «ідентифікації» культурного туризму є пізнавальний туризм, культурний, культурно-пізнавальний, екскурсійний, історико-культурний та ін., основою якого є історико-культурний потенціал території у широкому розумінні (табл. 1).

У Законі України «Про туризм» (стаття 4) серед видів туризму виділено ***культурно-пізнавальний туризм*** [10].

Серед найбільш вживаних дефініцій щодо туризму культурологічного спрямування автор статті вважає найбільш доцільним вживання терміну «культурно-пізнавальний туризм» або «культурний», враховуючи

загальноприйняту світову традицію щодо останнього, а інші дефініції є частиною запропонованого єдиного цілого.

Таблиця 1

Класифікації видів туризму за метою подорожі
(або іншими критеріями)

Класифікація видів туризму	Автори, джерело
Пізнавальний (екскурсійний) , оздоровлювально-пізнавальний, курортно-лікувальний, спортивний, вихідного дня, діловий, релігійний, зелений, аматорський [4, с.27]	Мальська М., Худо В. Туристичний бізнес: теорія та практика: навч.пос. (2007)
Екскурсійний , рекреаційний, діловий, етнічний, спортивний, релігійний, пригодницький, соціальний, екологічний, сільський [5, с.83-84]	Кифяк В. Організація туризму: навчальний посібник (2008)
Пізнавальний і паломницький, ностальгічний (родинний) , спортивний, економічний, політичний, навчальний, екзотичний, екологічний тощо [6]	Кіптенко В. Менеджмент туризму: підручник (2010)
Рекреаційний, лікувальний, пізнавальний (екскурсійний) , паломництво, сільський, діловий, етнічний [7, с.522]	Олійник Я. та ін. Географія світового господарства (з основами економіки): навч.посіб. (2011)
<u>Залежно від мети подорожі: пізнавальний (екскурсійний)</u> , рекреаційний, розважальний, релігійний, освітній, етнічний, екзотичний, екстремальний, інвент-туризм, гірський, пригодницький. <u>За спеціалізованою організацією: альпінізм</u> , релігійний, спортивний, освітній, лікувальний, інвент-туризм, спелеотуризм, екологічний, <i>етнографічний</i> , конгрес-туризм, круїзи, сафарі [8, с.115-116, 120]	Устименко Л. Основи туризмознавства: навчальний посібник (2011)
Агротуризм, акулечий, апітуризм, археологічний, астрономічний, бідняцький, благодійний, болотний, весільний, винний, військовий, віскі-туризм, геотуризм, грибний, демонологічний, джайлоо-туризм, діловий, екзотичний, екологічний, економічний, екстремальний, етнічний (<i>ностальгічний, етнографічний</i>), ігровий (розважальний), індустріальний,	Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч.посіб. (2011)

<p><i>історичний</i> (історико-культурний), кавовий, карнавальний, китовий, <i>культурний</i>, лісовий, літературний, медичний, медіа-туризм, мовний, модний, музейний, навчальний, орхідейний, пляжний, політичний, релігійний, рибальський, садово-парковий, сирний, спортивний, тематичний (подієвий), чайний та ін. [9, с.198-290]</p>	
--	--

В. Квартальнов до «культурного чи пізнавального туризму» відносить історико-культурний потенціал країни, що включає все соціокультурне середовище з традиціями і звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності. Також автор підкреслює, що для масового розвитку туризму потрібно певна концентрація об'єктів культурної спадщини, серед яких можна виділити: пам'ятники археології; культову і цивільну архітектуру; пам'ятники ландшафтної архітектури; малі та великі історичні міста; сільські поселення; музеї, театри, виставкові зали тощо; соціокультурну інфраструктуру; об'єкти етнографії, народні промисли та ремесла, центри прикладного мистецтва; технічні комплекси і споруди [11].

Дутчак С.В., Дутчак М.В. в «підсегменті» «пізнавальний туризм» принципом виділення видів туризму вважають «характер (форму) надання послуги та використання туристичних об'єктів, що мають антропогенне походження або зв'язані з певною антропогенною діяльністю». До видів даного підсегменту автори відносять: 1) міський туризм; 2) етнографічний туризм: знайомство з культурою, традиціями, народними ремеслами, способом життя населення певної території (країни, регіону, села, тощо); 3) історичний туризм: знайомство з місцями історичних подій певної території (регіону, країни, області, міста, вулиці, будинку), особистостями, які пов'язані з певними історичними подіями або відігравали визначну роль в історії певного регіону [12].

Зазначимо, що в запропонованих підходах щодо системи культурного або пізнавального туризму присутня етнографічна складова. Тобто

етнографічний туризм є складовою культурно-пізнавального туризму, з чим ми погоджуємося, хоча деякі автори [8,9] етнографічний туризм виділяють як окремий вид туризму (табл.1).

Окрім цього, слід відзначити відсутність єдності щодо понятійного апарату етнотуризму: етнографічний, етнічний, етнокультурний, етнографічно-краєзнавчий, ностальгічний, сентиментальний тощо.

В.Кифяк «етнічний туризм» визначає як «поїздки з метою побачень із рідними та близькими» [5, с.84]. Синонімічними до цього поняття ми вважаємо дефініції «ностальгічний туризм», «родинний».

Розглянемо сутність поняття «етнографічний туризм» (табл.2).

Таблиця 2

Етнографічний туризм: до визначення поняття

Автор	Визначення поняття або його сутність
Дутчак С., Дутчак М. (1999)	Етнографічний туризм: знайомство з культурою, традиціями, народними ремеслами, способом життя населення певної території (країни, регіону, села, тощо) [12]
Устименко Л. Основи туризмознавства: навчальний посібник (2011)	Туризм етнографічний – це вид пізнавального туризму, основною метою якого є відвідування етнографічних об'єктів, що є історичною спадщиною народу, який проживав на даній території [8]
В. Петранівський (2011)	Етнокультурний туризм – інтегрований спеціалізований вид туризму, який сформувався та стику туризмології, культурології, етнографії, туристичного краєзнавства і рекреалогії шляхом міждисциплінарного синтезу їх теоретико-методологічних і прикладних напрацювань [13, с.31].

Аналіз тлумачень поняття «етнографічний туризм» свідчить, що в його основі присутня етнографічна складова. Ми визначаємо етнографічний туризм або етнотуризм як вид культурно-пізнавального туризму, метою якого є ознайомлення з етнографічним потенціалом певної території,

елементами матеріальної та духовної культури. В.Петранівський вважає більш влучним поняття «етнокультурний туризм». Ми підтримуємо думку про синонімічність цих понять.

Надзвичайно цікавим та неординарним є дослідження С.Муравської щодо аналізу поняття «етнічний туризм» у середовищі американської та європейської наукової спільноти, де також немає єдності щодо сутності даного поняття. У світовій науковій думці етнічний туризм визначається: 1) як «туризм, основною метою якого є пізнання глибинних традицій екзотичних народностей»; 2) як «форма туризму, де культурна екзотика тубільців є основою «приманки» для туристів»; 3) як «подорож друзів і родичів, які здійснюють мандрівки на батьківщину предків»; 4) як «пошук екзотичного культурного досвіду через взаємодію з відмінними етнічними групами» та ін. [14, с.71-72]. Окрім цього, характерне використання терміну «аборигенний туризм», «корінний туризм» тощо [14, с.72].

Аналіз вищевикладеного дозволяє сформулювати наступні **висновки**.

Автор статті вважає найбільш доцільним вживання терміну «культурно-пізнавальний туризм» або «культурний». Етнографічний туризм є складовою культурно-пізнавального туризму.

Поняттю «етнічний туризм» синонімічними є «ностальгічний туризм», «родинний».

Етнографічний туризм або етнотуризм ми визначаємо як вид культурно-пізнавального туризму, метою якого є ознайомлення з етнографічним потенціалом певної території, елементами матеріальної та духовної культури.

Список використаних джерел:

1. Парижская декларация о наследии как движущей силе развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.icomos-spb.ru/index.php/mezhdunarodnye-akty/ikomos>

2. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України / Л.Д.Божко // Культура України. – 2011. – Вип.32. – С. 3–10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc.../32-1-19.pdf](http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc.../32-1-19.pdf)
3. Международная Хартия по культурному туризму [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// http://icomos-spb.ru/index.php/mezhdunarodnye-akty/ikomos](http://http://icomos-spb.ru/index.php/mezhdunarodnye-akty/ikomos)
4. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навч. пос. / М.П.Мальська, В.В. Худо. – К: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
5. Кифяк В.Ф. Організація туризму: Навчальний посібник / В.Ф.Кифяк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
6. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму: Підручник / В. К. Кіптенко. – К.: Знання, 2010. – 502 с.
7. Географія світового господарства (з основами економіки): навч. посіб. / Я.Б.Олійник та ін., за ред. Я.Б. Олійника, І.Г. Смирнова. – К: Знання, 2011. – 640 с.
8. Устименко Л.М. Основи туризмознавства: Навчальний посібник / Л.М.Устименко. – К: Альтерпрес, 2011. – 345 с.
9. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник/ М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К.: Знання, 2011. – 334 с.
10. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://tourlib.net/zakon/pro_turyzm.htm
- 11.Квартальнов В.А. Туризм: Учебник / В. А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 320 с.
- 12.Дутчак С.В., Дутчак М.В. Деякі аспекти виділення сегментів спеціалізованого туризму та їх стан на території Чернівецької області / Опубліковано: Туристсько-краєзнавчі дослідження. – Вип. 2. – К.: Кармаліта, 1999. – С. 123–136.

- 13.Петранівський В.Л., Лисик А.С. Етнокультурний і етнофестивальний туризм: теорія і практика / В.Л. Петранівський, А.С.Лисик // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів: ЛІЕТ, 2011. – С.28–41.
- 14.Муравська С.В. Етнічний туризм: до проблеми визначення терміну / С.В. Муравська // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2-3 березня 2011 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів: ЛІЕТ, 2011. – С.70–74.